

ÇOCUKLARI KURUM BAKIMINDA OLAN EBEVEYNLER: YAŞAM DENEYİMLERİ, HİZMET BEKLENTİLERİ VE GELECEK PLANLARI ÜZERİNE EKO-SİSTEMİK NİTELİKSEL BİR İNCELEME

Gülsüm EGE¹ Tarık TUNCAY²

Öz

Bu araştırmanın amacı, kendi talepleri sonucu çocukları kurum bakımına alınmış olan ebeveynlerin yaşam deneyimlerini eko-sistem yaklaşımı temelinde incelemektir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak çocukları için Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne 2014 ile 2016 yılları arasında kurum bakımı talebinde bulunan 13 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda; ebeveynlerin anne ve baba olmaya ilişkin algılarının toplumsal cinsiyet söylemlerinden etkilendiği, kendilerini yetersiz gördükleri, kurum bakımını son çare olarak değerlendirdikleri, karşılaştıkları sorunlarla baş edemedikleri noktada kurum bakımına yöneldikleri, ortak noktalarının sorunlar ile baş etmede sosyal desteklerinin yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır. Ebeveynler çocuklarını kurum bakımına vermeyi kayıp olarak algılayıp yas süreci tepkileri deneyimlemiştir. Ebeveynlerin çocukları ile iletişimleri sürmektedir. Ebeveynin çocuk bakımı sorununa yönelik önlemler koruyucu önleyici nitelikte olmalı ve kurumlararası işbirliğine dayanmalıdır. Kurum bakımında olan çocukların aileleri ile koruyucu sosyal hizmet müdahaleleri planlanmalıdır. Çocuklarını istismar-ihmal etmeyen ve yalnızca sosyoekonomik koşullar nedeniyle kurum bakımı talep eden ebeveynlerin çocukları için kurum bakımı hizmeti düşünülmemelidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar, çocuk koruma, kurum bakımı, ebeveynler, eko-sistem yaklaşımı, niteliksel araştırma, çocuklarla sosyal hizmet

¹ Sosyal Çalışmacı, İzmir Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müd., gulsum.ege@aile.gov.tr; Sorumlu Yazar

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, ttuncay@hacettepe.edu.tr

PARENTS OF CHILDREN IN RESIDENTIAL CARE: AN ECO-SYSTEMIC QUALITATIVE INQUIRY ON LIFE EXPERIENCES, SERVICE EXPECTATIONS AND FUTURE PLANS

Abstract

This research aims to examine the unique life experiences of parents whose children have been taken to the residential care by their demands using the eco-systems theory. A qualitative research method was used. In-depth interviews were conducted with 13 parents who requested institutional care for their children between 2014 and 2016 from the Ankara Department of Family and Social Policies. Research findings indicated that parents' perceptions on parenting were mostly shaped by general gender discourse, they saw themselves as inadequate, they considered residential care as a last resort, they went to residential care where they could not adequately cope with the problems, and their perceived social support was inadequate. Parents felt that giving their own children to residential care is a kind of 'loss' experience and they experienced specific grief reactions. Communication with their children is continuing. Measures for parents' problem of child care must be protective and preventive and should be based on inter-agency cooperation. Protective social work interventions should be planned for the families of children in residential care. Parents who do not abuse or neglect their children and demand residential care only due to socioeconomic conditions should be prevented from leaving their children in the child care institutions.

Key Words: *Children, child protection, residential care, parents, eco-systems approach, qualitative research, social work with children*

Giriş

Toplumun en eski kurumu olan aile, uzun yıllardır üstlendiği işlevler ile hem aile üyelerini hem de toplumun genelini koruyan bir sistemdir. Aile sisteminin işlevleri ve yapısı zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Buna karşın aile üyelerinin biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik, kültürel ve manevi ihtiyaçları halen aile sistemi içerisinde karşılanmaktadır. Ailenin temel işlevlerinden biri çocuk yetiştirme. Ancak ailelerin karşı karşıya kaldıkları bazı sorunlar zaman zaman aileyi bu temel işlevini yerine getiremez hale getirebilir.

Eko-sistem perspektifi aile değerlendirmesinde kullanılmaktadır. Ailelerin karşı karşıya kaldıkları ve çocuk yetiştirme işlevini yerine getirmelerini engelleyen sorunları anlayabilmek için hem aile içi dinamikleri ve iletişim örüntülerini içeren iç sistemini, hem de ailenin kendisini kuşatan dış sistemler ile olan ilişkisi bu yaklaşımla analiz edilebilir. Ailenin bulunduğu sosyal çevre de aile sistemini çok yönlü etkiler.

Ailelerin çocuklarına karşı yetiştirme işlevini yerine getirememesi ve çocukların devlet tarafından korunma altına alınması; ihmal veya istismar, yoksulluk, sağlık sorunları ve daha özel pek çok sorun ile bağlantılı olabilmektedir. Çocukların çocuk koruma sistemine girmesi farklı yollarla gerçekleşebilirken bu yollardan biri ailelerin sisteme başvuru yapması şeklindedir. Bu noktada aileler, çocuklarına karşı bakım sorumluluklarını yeterince yerine getiremediklerini beyan ederek kurum bakımı talep edebilmektedirler.

Çocuğun anne ve babasının çocuğun bakım ve gözetiminden asli olarak sorumlu kişi olduğu açıktır. Çok önemli ve geçerli nedenler olmaksızın kişilerin bu sorumluluğun dışına çıkması düşünülemez. Anne-babalığa atfedilen toplumsal değerler de göz önüne alındığında ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeye karar verme sürecinin arka planında gelişen sorun ve gereksinimlerin öğrenilmesi bu noktada çok kritik bir bilgidir. Çocuklarının kurum bakımında olmasını nasıl algıladıkları, kurum bakımına yönelik psikososyal süreçlerinin anlaşılması, bu ebeveynlerin yaşam deneyimleri

üzerinden kavrayış kazandırabilir. Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verme talebi öncesinde ve sonrasında yaşadıklarını, birey odağını aşarak çok katmanlı olarak ele almak, çocukları korunma ihtiyacı içerisinde olan ailelerin sorunları ve gereksinimlerini anlamayı kolaylaştıracağı düşünülmüştür. Ayrıca konuyla ilgili literatürde herhangi bir benzer araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın amacı, kendi talepleri sonucu çocukları kurum bakımına alınmış olan ebeveynlerin yaşam deneyimlerini eko-sistem yaklaşımı temelinde incelemektir. Araştırma yoluyla kurum bakımı hizmetlerinden yararlandırılan çocukların ebeveynlerinin yaşam deneyimlerinin resmedilmesi hedeflenmiştir.

Aile Sisteminin Karşılaştığı Sorunları Anlamada Eko-Sistem Yaklaşımının Önemi

Günümüzde aile yalnızca kan bağı ile birbirine bağlı olan bireyler için kullanılan bir kavram olmaktan uzaktır. Aile bir sistem, birbirlerini derin ve gizli bağlar ile etkileyen kişiler topluluğudur (Forward ve Buck, 2015).

Bir aileyi sistem olarak değerlendirmek, bireyleri teker teker ele almaktansa, aile içerisindeki bireylerin birbirleri ile kurdukları iletişimi ve etkileşimi, bu etkileşimlerin meydana getirdiği değişimleri, sorunları anlamamızda daha etkili olacaktır. Böylece aile içerisinde tekrarlanan davranışlar, sorunlar, ailenin ihtiyaçları daha net şekilde ortaya koyulabilecektir. Aile sisteminin kendisini etkileyen ve kendisinin de etkide bulunduğu diğer sosyal sistemler ile kurduğu etkileşim de aile sistemini değerlendirirken göz önüne alınmalıdır. Gladding (1998)'e göre, ailede genellikle cinsiyet ya da kuşak temelinde oluşan alt sistemler mevcuttur ve bunlar karı-koca, anne-baba, kardeşler, ebeveyn-çocuk alt sistemleridir. Alt sistemi oluşturan bireylerin özellikleri ve rolleri o alt sistemi diğerlerinden ayırmaktadır (Akt: İlerisoy, 2012).

Eko-sistem yaklaşımına göre birey ve bireyin çevresi uyum içerisinde olmalıdır (Turan, 1992'den akt. Özbesler ve Bulut, 2013). Aile sistemi de her zaman dengede olabilmek için çaba harcar, dengenin değiştiği durumlarda çevresine uyum sağlamak için stratejiler geliştirir.

Eko-sistem yaklaşımının temel kavramlarından olan karşılıklı bağımlılık kavramı aile sistemi içerisindeki ilişkileri değerlendirirken de oldukça işlevsel olmaktadır. Çünkü aile bireylerinden herhangi birinde ortaya çıkan değişim tüm alt sistemleri ve aile sistemini de etkileyecektir. Ayrıca aile sistemi sosyal çevresi ile de karşılıklı bir bağımlılık ilişkisine sahiptir. Sosyal çevrede meydana gelen değişimler de aile sistemini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecektir.

Bronfenbrenner (1979), birey ve aile sisteminin çevresi ile olan etkileşiminde sergilediği davranışların, işlevlerinin ne tür etkileşimler ve ne tür sistemlerin etkisi ile ortaya çıktığını anlamak için mikro, mezo, egzo ve makro sistemler olmak üzere dört farklı bileşen ortaya atmıştır. Bu bileşenler ve onların aile sistemi ile olan etkileşimlerini analiz etmek çevresi içerisinde birey kavramsalını da aile sistemini değerlendirirken kullanılmasında kolaylık sağlamaktadır (Özbesler ve Bulut, 2013).

Aile sistemi, bahsedildiği gibi, mikro, mezo, egzo ve makro sistemler tarafından çevrelenmiş ve bu sistemler ile iletişim halindedir. Dolayısıyla bu sistemlerdeki herhangi bir değişim aile sistemini etkilemekte olup aile sistemi de dinamik yapısı gereği bu değişimlere yani çevreye uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Eko-sistem yaklaşımının en önemli kavramlarından biri çevresi içerisinde birey kavramıdır. Sosyal hizmet disiplini de değerlendirmelerinde bu kavramı kullanmaktadır. Bu kapsamda, eko-sistem yaklaşımının temel kavramlarına ve olayları/durumları ele alış biçimine bakıldığında, ailelerin yaşadıkları sorunların analiz edilmesinde oldukça işlevsel bir çerçeve çizeceği düşünülmektedir. Germain (1973), eko-sistem yaklaşımının insanları, çevreleri ile bir bütün olarak değerlendiren bütüncül bir görüşe dayandığını, çünkü bir sistemin ancak çevresi ile ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde anlaşılabilirliğini belirtmektedir (Akt: Morrice, 1998).

Ayrıca dezavantajlı aileler ile çalışırken eko-sistem yaklaşımını kullanmak, ailelerin yaşadığı sorunları ve onların ihtiyaçlarını anlamada yerinde bir kullanım olmaktadır (Collins, Jordan ve Coleman, 2013). Bunun sebebi, aileleri değerlendirirken, ailenin kendi iç dinamiklerini ve iletişim

örüntülerini göz önüne almamızın önemi kadar, diğer sistemler (kök aile, iş, komşular, hizmet aldıkları resmi veya özel kurum/kuruluşlar vb.) ile olan etkileşimlerini, bağlantılarını değerlendirmenin de önemli olmasıdır. Çünkü aileler ve bireyler çevrelerinden bağımsız değildirler. Ailelerin yaşadıkları sorunları çevreden bağımsız şekilde ele almak sorunun çözümü için de sınırlı bir çerçeve elde edilmesine neden olmaktadır.

Etkili bir müdahale için her bir aile üyesinin sosyal çevresi içerisinde mevcut olan güçlü yanları ve kaynakları tanımlanmalıdır. Bu şekilde aileleri, ihtiyaç duydukları kaynaklara yönlendirmek mümkün olabilecektir. Aileleri yalnız ve izole bir sistem olarak değerlendirmek doğru değildir, aileler daha geniş çevreleri ile ilişki halinde yaşarlar. Bu da aile içi ilişkilerin dengede olduğu ailelerde dahi çevrelerinde bulunan dış sistemlerde yaşanan sorunlardan etkilenerek zaman zaman stresli, baskıcı ve destekleyici olmayan ortamlarda sorunlar yaşayabilmesine sebep olabilir. Yine çevresel engeller ise ailelerin potansiyellerine ulaşmalarını engelleyebilir. Bahsedilen durumdan ötürü ailelerin karşı karşıya kaldıkları ve çözümleyemedikleri için çocukların korunma ihtiyacını ortaya çıkaran sorunları bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirmek ve aileler için gerekli sosyal ve maddi desteği sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak gerekecektir (Collins, Jordan ve Coleman, 2013).

Eko-sistem yaklaşımı, insan gelişimini mikro sistem, mezzo sistem, egzo sistem ve makro sistem olmak üzere birbirine bağlı sistemler dizisi içinde dört farklı bileşen ile ele almaktadır. Bu bileşenlere kısaca değinilecek olursa bireyin doğrudan iletişimde olduğu; aile, okul, iş gibi sistemleri içine alan sistem mikro sistemi ifade etmektedir. Mikro sistem, bireyin deneyimlediği sosyal roller ve başkaları ile kurduğu ilişkileri içermektedir. Bireyin doğrudan ilişki içerisinde olduğu çevreyi kapsamaktadır. Mezzo sistem; mikro sistemler arasındaki etkileşimlerden meydana gelmektedir. Diğer bir deyişle mezzo sistem, mikro sistemlerin bir sistemidir. Örnek olarak; okul-ev ilişkisi, okul-işyeri ilişkisi verilebilir. Egzo sistem bireyin gelişimini dolaylı olarak etkileyen unsurlardan oluşmaktadır. Buna örnek olarak ise bir çocuk için, ebeveyninin işi ile ev arasındaki ilişki verilebilir. Ayrıca egzo sistem, sosyal bağlamı içerir. Tüm sistemler ile alt sistemleri kapsayan genel kültürel veya alt kültürel

kalıpları içine alan sisteme ise makro sistem denilmektedir (Bronfenbrenner, 1994). Bu şekli ile eko-sistem yaklaşımı, insanların sosyal çevrelerindeki farklı düzeylerdeki sistemler ile kurdukları sürekli ve dinamik ilişkilerin analiz edilmesini sağlar ve bireylerin yaşadıkları sorunların birçok yönünün değerlendirilebilmesi adına bir perspektif sunarak bu sorunlara yönelik çözüm üretilmesine katkı sağlar.

Yöntem ve Özneler

Araştırmanın modelini belirlerken ebeveyn deneyimini kavrama ve resmetme amacı belirleyici olmuştur. Alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin kurum bakımı talep etmelerine yol açan nedenleri resmeden bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu da bu araştırmanın keşfedici eğilimine yön vermiştir. Ebeveynlerin bu süreci nasıl deneyimledikleri, deneyimlerini nasıl algıladıkları, zorlu kararı verme aşamasına nasıl geldikleri ve sonrasında neler yaşadıkları gibi soruların, bireylerin kendi ifadelerinden anlaşılmasının yalnızca derinlemesine bir değerlendirme ile mümkün olacağı görüşüyle nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan –bireyin davranışlarını doğru anlayabilmek için, onun kendine özgü algılamasını ve yaşantısını bilmemiz gerektiğini savunan– olgubilimsel (fenomenolojik) yaklaşım tercih edilmiştir (Creswell, 2013).

Araştırmanın özneleri amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak 2014 ve 2016 yılları arasında Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne dilekçe ile çocuklarının kurum bakımına alınması için başvuran ve yapılan sosyal inceleme sonucunda çocukları kurum bakımına alınan ebeveynlerden oluşmaktadır. Özneler, yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı olarak çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan anne ve babalardır. Herhangi bir ihmal veya istismar durumu söz konusu değildir. Bunun dışında dilekçe ile başvuru yapan akrabalar (büyük anne, büyük baba, dayı, amca, teyze vb.) dahil edilmemiştir.

Araştırmanın amacına uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun içeriğinde; ilk bölümü

sosyodemografik özellikler oluştururken ikinci bölümde, ebeveynlerin kurum bakımı için başvuru yapma nedenleri, sosyal destekleri, gereksinimleri, kurum bakımı sonrasında yaşadıkları, hizmet önerileri ile geleceğe dair planlarına ilişkin genel sorular yer almıştır.

Veri toplama süreci öncesinde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından (ASPB) idari izin, Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan etik kurul izni alınmıştır. Araştırmanın katılımcılarına, İl Müdürlüğü arşivlerinde bulunan dosyalar üzerinden iletişim bilgileri bulunarak ulaşılmıştır. İl Müdürlüğünde sistematik bir veri kayıt sisteminin bulunmamasından dolayı yalnızca elde edilen dosyalarda bulunan veriler kapsamındaki ebeveynlerin iletişim bilgileri not edilmiştir. Görüşmeyi kabul eden 7 kadın, 6 erkekten oluşan – genç yetişkinlik dönemindeki– 13 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler, ebeveynlerin belirledikleri tarihler ve saatlerde ve onların istedikleri yerlerde yapılmıştır. Görüşmelerde zaman zaman ev ziyaretleri yapılırken, zaman zaman ebeveynlerin kendi seçtikleri mekanlar kullanılmıştır.

Bulgular

Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile yapılan derinlemesine görüşmelerin analizi; “Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç” “Çocuklar Kurum Bakımına Alındıktan Sonra Yaşananlar” “Hizmet Beklentileri” ve “Geleceğe Dair Planlar” olmak üzere 4 ana temada verilmiştir.

Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç

Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç başlığı altındaki analiz ebeveynlerin; (1) anne babalık algıları, (2) sosyal destek tanımları ve (3) son çare kurum bakımı olarak üç alt temada yapılmıştır.

Anne Babalık Algıları

Görüşülen ebeveynler, anne ve baba olmayı farklı şekilde anlamlandırmaktadırlar. Ebeveynler anne ve babanın farklı rolleri olduğunu, farklı alanlarda çocuğu kontrol edebileceklerini, bu durumu da hem

cinsiyetlerinden kaynaklı becerilerinin hem de yine cinsiyetten kaynaklı rol dağılımının etkisinin ortaya çıkaracağını düşünmektedirler.

Senin de bi annen baban vardı. Hangisi daha çok ilgileniyodu senle? Annenin görevi de mi? Bizde öyle değildi... Çektim elimi ayağımı, evi mi süpürmedi ben süpürdüm. Çamaşır mı yıkamadı attım çamaşırı makinaya. Yani yıkıyosun anladın mı, mecbur. Anlata, anlata ,anlata anlamıyo. Yapmıyo inadına yapmıyor (Söğüt, 36, E).

Ebeveynler, çocukların bakımını gerçekleştirmekte zorlandıklarını ve sağlayamadıklarını ifade ettikleri noktalarda bu durumu kendi yetersizlikleri olarak algılamaktadırlar.

Sahip çıkamadım. Bakamadım. Sokağa atmış gibi... Adamın aklına çeşit çeşit bir sürü şey geliyor (Sandal, 37, E).

Gücüm yoktu, yetemiyodum... Gücüm yettiği kadar. Eğitimleri düzgün olsun aile hayatları istedim ama yapamadım onu beceremedim. Beceremediğim için de götürüp teslim ettim artık... Bak şöyle düşünüyorsunuz; sen bi annesin, sen kimin annesisin, sen ne sıfatla annesin, nasıl bi annesin ki sen, mesela ben bunu çok düşünürüm. Bi çocuğun oldu bakamadın, bi kızın oldu birine verdin, üç oğlun oldu nerde hani? (Akasya, 35, K).

Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısını ve çocuk yetiştirmeye etkilerini inceleyen Kılıç (2013), anneliğin öncelikli olarak duygular ile ifade edildiğini, sorumlulukların duyguların ardından geldiğini, babalığın ise daha çok maddi yönü içeren sorumluluk olarak tanımlandığını, ev içi sorumluluk annelere bırakılırken eve ve ailesine zaman ayıran babaların fedakâr olarak tanımlandığını ortaya çıkarmıştır. Yapılan başka araştırma sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılanlar arasında kadın ve erkeklerin çocuklar hastalanınca ona bakmayı “kadınsı iş” olarak gördükleri anlaşılmaktadır (Vatandaş, 2007). Gerek annelerin gerekse babaların anne baba olmaya ilişkin toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri ve birbiri ile örtüşen düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Bu sebepten olsa gerek görüşülen ebeveynler ve çocuklarının özelliklerine bakıldığında; babası tarafından kurum bakımına verilen çocukların annelerinin aileyi terk ettiği ya da hayatını kaybettiği, annesi

tarafından kurum bakımına verilen çocukların annelerinin ise kendilerine biçilen “annelik” sorumluluklarını yerine getiremedikleri anlaşılmaktadır.

Sosyal Destek Tanımları

Sosyal destek, destek sağlayanın iletişiminin, destek alanın içinde bulunduğu durum ve zorluklar ile baş etmesini sağladığı kişilerarası bir süreçtir (Albrecht ve Goldsmith, 2003). Görüşülen ebeveynlerin neredeyse tamamının; yakınlarında destek alabilecekleri kimsenin bulunmayışından ve dolayısıyla sorunlar ile yalnız baş etmeye çalıştıklarından dolayı çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kaldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Ebeveynlerin yakın çevresinde manevi yakınlık hissettiği, “gücü olsa bana yardım ederdi” dediği bazı kişiler bulunmaktadır. Ne var ki, çevresinde iletişimde oldukları bu kişiler kendi yaşamlarındaki sorunlar ile baş etmeye çalıştıklarından kendilerine destek olamamaktadır. Ancak bu kişilerin yakınlarında bulunması yine de ebeveynler tarafından duygusal destek olarak algılanmaktadır.

Vermeden önce amcam vardı ilk eşimin amcası, çocuklarla çok ilgileniyodu, E...’u (çocuğundan bahsediyor) çok severdi, kendi evladı gibi. O getirir götürür yiyecek içecek bırakırdı (Ladin, 25, K).

Bir diğer sosyal destek şekli olan bilgisel sosyal desteğin, ebeveynler çocukların bakımını sağlayamadıkları zamanlarda çevreden kurum bakımı önerisi şeklinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Bizim bi on numara var (komşusundan bahsediyor). Bi teyzemiz var. Çok seviyo çocuğu, hani böyle işkence görcene dedi, ailem çok işkence yapıyodu çocuğuma. Dövüyodu, ediyodu, hep kafasında bıçak izleri falan vardı çocuğun hep yara falan vardı. O yüzden hani böyle olcana dedi yurda yerleştir dedi. Dedim yurt bulabilirsem yerleştirecem. İşte onun sayesinde öyle yurt buldum (Meşe, 35, K).

Aileden ve arkadaşlardan ekonomik veya araçsal destek sağlayabilme, hem rutin başa çıkmada hem de öngörülemeyen olaylarla mücadelede önemli bir farklılık yaratabilir (Curley, 2010). Ebeveynler genel olarak çocuklarını kurum bakımına verme noktasına gelmelerinde, çocuğun bakımı konusunda

doğrudan destek ve ekonomik destek eksikliği olduğunu düşünmektedirler. Dolayısıyla ebeveynlerin bu süreçteki deneyimlerinde en önemsedikleri destek boyutu araçsal destek olmaktadır.

En büyük neden tutunacak bi dalım yoktu. Anne bakamıyo, bacı desen İstanbul'da, kardeşler zaten herkes kendi dağına göre dumanı var (Söğüt, 36, E).

En önemli sorun, şu ufak çocuklar işte ben işe geldiğim zaman bırakacak insan yok. En önemli sorun oydu. Yani kimsenin olmadığı. Ee kreş yardımı istedim, kreş yardımını da devlet vermedi (Servi, 41, E).

Ebeveynler sosyal çevrelerinden yeterli sosyal desteği sağlayamadıkları durumlarda, formel destek kaynaklarına yönelmiştir. Ancak bu kaynaklara ulaşamama veya kaynakların yetersiz oluşu çocuklarını kurum bakımına vermelerine neden olan bir faktördür.

Çocukları o ara kuruma verme fikri oldu bende bi gittim. Dediler ki o zaman size maaş bağlayalım vermeyin çocukları. İyi dedim öyle bi imkanınız varsa bağlayın. Ama tuttular tekine bağladılar. Ben vermedim o zaman. İş bulana kadar o bana çok destek oldu (Erguvan, 38, K).

Gladow ve Ray (1986) tek ebeveynli yoksul aileler ile yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin enformel destek kaynaklarından aldıkları desteğin yaşam doyumlarını olumlu yönde etkilediğini ve çevresinden aldığı destek ile sorunlarını oldukça azalttığı sonucuna varmışlardır. Bu da yalnızlık duygusundan uzaklaşan tek ebeveynli ailelerin ekonomik sorunları daha az önemser hale getirmektedir. Araştırmamız, yeterli sosyal desteğe sahip olmanın ebeveynlerin çocuklarının bakımını sağlayabilmelerinde çok ciddi bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Ebeveynler karşılaştıkları sorunlar ile mücadele edebildikleri, yeterli desteği alabildikleri takdirde ebeveynlik becerilerini geliştirmek, bir aileyi idame ettirmek/yönetmek, iletişim, kişisel olarak gelişme ve maddi destek sağlamak gibi bazı becerilerini geliştirebilmektedirler (ASAGEM, 2011). Ancak bunun aksi durumlarda, ebeveyn yeterli desteği hissedemediğinde veya karşı karşıya olduğu sorunları çözebilmesini sağlayacak kaynaklara sahip olmadığında çocuk bakımı konusunda ciddi zorluklar yaşanmaktadır.

Çocuğum nerde diye bana hesap soramaz...Ben çocuğumun elimden geldiği sürece her şeyini yaptım. Gittim sokakta da çalıştım. Gittim telekızlık da yaptım, benim ailem bana hesap soramaz. Ben sokakta çalışırken neredelerdi? Ben düştüğümde neredelerdi? (Kökner, 35, K).

Ebeveynlerin anlatılarına bakıldığında sahip oldukları sosyal destek kaynaklarını kullanmaya çalıştıkları, bu kaynaklardan yeterli desteği alamadıklarında ise formel destek sistemlerine yöneldikleri anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin bahsettikleri formel desteklerin; sosyal ve ekonomik destek, ücretsiz kreş desteği ve danışmanlık tedbiri olduğu anlaşılmış, ancak bu hizmetlerin de yetersiz kalmasının ardından ebeveynlerin de son çare olarak kurum bakımına başvurdukları ortaya çıkmıştır. Boer ve Coady (2006), enformel desteğin yanında profesyoneller ile kurulan olumlu ilişkinin de aile dışından sağlanan sosyal desteğin önemli bir boyutu olduğunu vurgulamıştır.

Son Çare Kurum Bakımı

Çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, kurum bakımı kararının bir “son çare” olarak algılandığı, ebeveynlerin bu karara direnebilecekleri kadar direndikten sonra “çaresiz” kalarak verdiklerini aktardıkları anlaşılmaktadır. Bu kararı vermenin oldukça zor olduğu, tüm kaynakların tüketilerek bu kararın verildiği ebeveynlerin vurguladıkları önemli bir nokta olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte, psikolojik, ekonomik ve sosyal pek çok farklı süreç etkili olmaktadır. Ebeveynlerin kendi algıları, yetişememe ve yetersizlik duyguları, çevrelerinden bekleyip alamadıkları sosyal destekleri, ulaşamadıkları veya yetersiz kaldığını düşündükleri hizmetler, sosyal çevrelerinin etkileri bu sürecin kurum bakımı ile sonuçlanması sürecinde önemli parçaları oluşturmaktadır. Eko-sistem yaklaşımına göre mikrodan makroya pek çok ayrı düzeydeki etkileşimi burada görmek mümkündür.

Mecbura kaldım verdim. Hani şimdi mesela burdayım çocuk evde olsa kim bakacak. Mecbura kaldım. Kimse evladını vermek istemez ama... Mecbura kaldım... (Sandal, 37, E).

Her türlü tehlikeye açıklar. Mahalleyi tanımış oldum o arada. Madde

bağımlıları, tecavüzcüler... Hep bi şeyler böyle artık birikti, birikti, birikti (Erguvan, 38, K).

Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeden hemen önceki süreçteki ihtiyaçlar ile ilgili anlatılarına bakıldığında; hem fiziksel ihtiyaçların hem de duygusal ihtiyaçların artık karşılanamaz olduğu, bu durumun ebeveynleri psikolojik anlamda da oldukça yıpratıcı bir hale geldiği görüldü. Ebeveynlerin genel olarak alt sosyo-ekonomik düzeydeki mahallelerde yaşadıkları da anlaşıldı. Mevcut fiziksel çevrelerinin çocukları için madde kullanımı, cinsel ve fiziksel saldırıya uğrama riski taşıdığına yönelik bir algılarının bulunduğu da görüldü..

Ebeveynlerin anlatılarına bakıldığında anne ve baba olmaya toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu anlamlar yüklemelerinin yanında kendilerine attıkları sorumlulukları yerine getiremedikleri düşüncesi ile yetersizlik ve suçluluk duyguları hissettikleri gözlenmiştir. Bununla beraber ebeveynlerin sorumluluklarından vazgeçtikleri bir dönüm noktası bulunmaktadır. Bu dönüm noktasına gelmesinde ise ekonomik yoksunluk, sosyal destek yoksunluğu, diğer ebeveynin kaybı ya da aileyi terk etmesi, ailenin baş edemediği bir kriz durumu gibi nedenler ile ailelerin sosyal çevrelerinde bulunan risklerin çocukları tehdit etmesi, ebeveynlerin de bu risklerden çocukları koruyamadıklarına ilişkin düşünceleri etkili olmaktadır. McCubbin ve diğ. (1998); okuldan, komşulardan, akrabalarından, sağlık ve sosyal hizmetlerden alınan sosyal desteğin sıkıntı, güçlük veya kriz durumlarında ailenin direncini artırıcı etkisinin olacağını belirtmektedir (akt. Simon ve diğ., 2005). Ayrıca akrabaları tarafından bakılan çocuklar, kurum bakımında yetişen ya da akrabalık bağı bulunmayan koruyucu aileler yanında yetişen çocuklara göre daha olumlu etkilenirler (Bempah, 2010). Görüşülen ebeveynlerin ise bahsedilen desteklerden yoksun olduklarını algıladıkları ve ifade ettikleri, çocuklarını da bu yüzden kurum bakımına vermek zorunda kaldıklarını aktardıkları görülmektedir. Hem kadın hem de erkek ebeveynlerin toplumun önyargılarından kaynaklı yalnız ebeveyn olmayı çeşitli sorunlar ile deneyimledikleri fark edilmiştir. Ebeveynlerin baş etmeye çalıştıkları sorunların benzer ve farklı yönleri bulunsa da genel olarak bakıldığında bu

sorunlar ile baş etmede önemli bir yeri olan sosyal destek eksikliği çocukların kurum bakımına verilmesi kararında yoğun olarak ifade edilmiştir.

Çocukların Kurum Bakımına Alınmasının Ardından Yaşananlar

Bu başlık altında; ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına bıraktıktan sonra yaşadığı duygusal dinamikler (yas tepkileri ve rahatlama) ve çocuklarla görüşme süreçleri analiz edilmiştir.

Yas Tepkileri

Ebeveynler kurum bakımının ardından kayıp yaşantısı sonrasında verilen yas tepkilerine benzer anlatımlarda bulunmuşlardır.

Sevilen, değer verilen birinin kaybının ardından verilen biyopsikososyal tepkiler yas olarak adlandırılmakta olup yas, doğal ve evrensel bir tepkidir. Bireyler kayıpların ardından terkedilmiş, güvensiz hissetmelerinin yanında suçluluk ve öfke gibi tepkiler de gösterebilmektedirler. Yas sürecinde verilen tepkilerin evrensel olmasının yanında bireysel farklılıklar da bu tepkilerin ne şekilde ortaya çıkacağına etkili olmaktadır (Şenelmiş, 2006). Bowlby (1977) yas sürecini bağlanma ile ele almakta olup bağlanma figürünün ortadan kaybolmasının bireyler tarafından ciddi bir depresyon ile karşılandığını, yas sürecindeki davranışsal tepkilerin kayıp ile yeniden bağ kurmaya yönelik olduğunu ifade etmektedir (Akt. Worden, 2008).

Lindemann (1944) normal yas sürecinin bazı karakteristik özelliklerini yas deneyimi yaşayan kişiler ile yaptığı çalışmalar sonucunda belirlemiştir. Buna göre; 1) Somatik veya bedensel sıkıntılar 2) Kaybedilenin hayali ile meşgul olma 3) Kayıpla ilgili kendini suçlama 4) Düşmanca tepkiler, kontrolsüz öfke 5) Kayıptan önce sürdürülen davranışların yitirilmesi (Worden, 2008) bu özellikleri oluşturmaktadır.

Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile yapılan görüşmeler yukarıda özetlenen literatür bilgileriyle örtüşen anlatılar içermiştir. Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verdikleri ilk gün ve sonrasında bahsederken kayıp sonrası yas sürecinde görülen tepkilere benzer fiziksel, bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerden bahsettikleri

görülmektedir. Ebeveynler bu durumu önemli bir kayıp olarak algılamakta ve kayıp sonrasında yaşanan tepkileri deneyimlemektedirler. Çocukların kurum bakımına alındıktan sonra, kurum ortamına uyum sağlaması için aile ile iki haftaya kadar görüşmemesinin sağlanması kuralı ebeveynlerin bu süreci bir kayıp olarak algılamalarına etki etmektedir. Yapılan bazı uluslararası çalışmalar ebeveynlerin çocuklarından fiziksel olarak ayrılmalarını bir kayıp, ölüm olarak deneyimlediklerini ve bundan dolayı acı çektiklerini ortaya çıkarmıştır (Schofield ve diğ., 2011).

Ebeveynlerin kayıp sonrası yas sürecine uyumlu olarak duygusal, fiziksel, düşünsel ve davranışsal tepkileri şöyledir:

Boşluk, baya büyük bi boşluk. Nasıl anlatıym ki bilmiyom ki onu. Duvarlar üstüme üstüme gelmeye başladı artık her gün. Boşluk evde ses yok. Çocuklar yok kimse yok (Kayın, 35, E).

Yani... Kimseyle konuşmak istemedim. Kimseyi görmek istemedim. Öyle... (Ihlamur, 33, K).

Çocuklarımı götürdüm yurda bıraktım, sabahleyin eve gidecem. Ben şimdi o eve nasıl girecem. Çünkü duvarlar üstüme üstüme geliyor, nefes alamıyodum eve gidince (Söğüt, 36, E).

Ağlıyodum her gün çıkmıyodum hiç bi yere... Yemek hiç bi şey, hiç bi şeyle alakam yoktu (Ladin, 25, K).

Ben yurda vereli çocukları iki buçuk en fazla üç ay oldu olmadı, verdiğimden bu tarafa 16 kilo birden verdim. 15 günde. Hıhı, 15 günde. Saçımda ak yoktu ak oldu, yani düşün. Öyle söyliyim. Allah düşman olsa da evladından ayrı düşürmesin (Servi, 41, E).

Görüşülen ebeveynler ciddi derecede uyku sorunları yaşadıklarını, kendisini eve kapatanların dışındakiler; sabit ve kapalı bir yerde kalamadıklarını, normalde kullandıklarından çok daha fazla miktarlarda sigara kullandıklarını dile getirmiş olup derin bir çökkünlükten bahsetmişlerdir. Ayrıca suçluluk duygusu, keder, öfke ve pişmanlık duyguları genel olarak bir arada ortaya çıkmaktadır (Schofield ve diğ., 2011). Ebeveynler çocuklarını kurum bakımına

verme kararlarını yeniden sorguladıklarını ve kendilerini suçlu hissettiklerini dile getirmişlerdir.

Kötüydü... Yokluğuna alışamadım. N... ve emsalleri çocukları gördüğünüz zaman yaşadığımız üzüntü, acı, gözyaşı. İyi değildi yani. Kötüydü, kendimi suçlu hissettim. Halen de hissediyorum... Pişmanım. (Ardıç, 42, K).

Rahatlama

Bununla beraber, ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeden önce yaşadıkları yoğun stres ve çocukları koruyamadıkları duygusundan kaynaklı olarak, çocuğun kurum bakımına alınması ile rahatlama hissi yaşadıkları da anlaşılmaktadır.

Tıpkı çeşitli hastalıklara sahip bireylere bakım verenlerde ölüm sonrasında ortaya çıkan rahatlama ve strese azalma duygusuna benzer bir şekilde kurum bakımı öncesinde yaşanan yoğun stres ve çocukların güvenliği ile ilgili kaygı nedeniyle ebeveynlerin bir kısmı rahatladıklarını ifade etmektedirler (Ghesquiere, Haidar ve Shear, 2011).

Bi insanın üzerinde böyle bi yük olur ya hani, rahatladım. Yani burda olsa, bi yere gitsen mesela çalıştığın yerde acaba çocuğa bi şey mi oldu? Bi şey mi geldi başına düşünüyorsun. Şimdi rahatım. Güvenliği var, dört tane anne, vermişler işte (Kavak, 53, E).

Şöyle ki kafam rahat. Psikolojim bozulacaktı, çocuklarım aç mı kaldılar, kapıda mı kaldılar, biri kandırıp tecavüz mü eder. Kimle geziyorlar, hep kafam dolu oluyodu burda. Ama şimdi biri koruyo kolluyo gibi orda (Erguvan, 38, K).

Ebeveynlerin, tamamının, çocukları yeniden yanlarına almak üzerine planlar yaptıkları öğrenilmiştir. Ebeveynler, yaşamlarında baş etmek zorunda kaldıkları sorunları, bir takım eksiklikleri gidermeleri gerektiğini, bunun sonucunda çocuklarını geri alma düşüncesi ile çocuklarını kurum bakımına verdiklerini vurgulamışlardır. Ebeveynlerin sorunları çözme, koşulları iyileştirme planlarının yanında evlenmeyi planladıkları da görülmektedir. Burada ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kaldıklarındaki sosyal destek eksikliğinin önemli bir paya sahip olduğunu

düşünmek gerekmektedir. Ebeveynler evlenerek kendilerine bir sosyal destek kaynağı bulmayı hayal etmiştir.

Ya ben dedim ki hani bi iki sene çalışırım, (sigara yakıyor) en azından üç tane kredim ikiye düşer, bi şekilde dedim hani ev kredim kalır. Ondan sonra normal bi iş yaparım. Bizim iş kelle koltukta (konsomatris olarak çalışıyor)... Şimdi bi kişinin sürünmesi var, iki işinin sürünmesi var. Farklı bi şey (Kökner, 35, K).

Şimdi ben şöyle söyliyim size açık ve net konuşuyum, ben evlenmeyi düşündüm. Hemen hemde... Olmuyo, hani, sen bi çalışan insansın, eve geliyosun, pantolon yikanacak, hizmet yapılacak, ev temizlenecek. Olmuyo yani, her şey bi sakın yanlış anlama abla, kadın değil yani. Hani bahsettiğim kadınla bi yaşamak değil. Önemli olan hayat arkadaşı. Bi eve geldiğin zaman ses (Kayın, 35, E).

Ebeveynler ve çocukları için kurum bakımı sonrasındaki ilişkilerinde artık yeni bir dönem başlar. Çocukların eğitim ve sağlık durumları, her türlü fiziksel ihtiyaçları kurum tarafından takip edilmekte, anne ve babaların çocukları ne koşullarda, hangi zamanlarda, ne kadar süre ile görebilecekleri kurum görevlileri tarafından, yasal boyutları göz önünde bulundurularak düzenlenmektedir. Bu durum bazen ebeveynlerde çocuklar ile ilgili kontrolün kaybedildiği duygusu yaratarak çocuklar ile ilgili her değişimde veya uygulamada huzursuz hissetmelerine neden olmuştur.

Bu sosyal hizmet uzmanları yok fazla para veriyosun yok şu yok bu. Bende diyorum ki bunların elleri ayakları zaten kırık. Versem nolacak ki. Anne yok baba yok dedim nolacak (Çınar, 56,E).

Çocukla Görüşme

Ebeveynler çocuklarını, yatılı veya olmaksızın izinli olarak veya kurum içerisinde ziyaret ederek görmektedirler. Ebeveynler çocukları ile görüşmelerine, onları izinli olarak aldıkları zamanlarda nasıl vakit geçirdiklerine önem vermektedirler. Ancak ebeveynler kendi koşullarından kaynaklı ya da kurumun kurallarından kaynaklı olarak çocuklarını görme konusunda bir takım sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Ebeveynlerin ifadelerinden çocukları ile iletişimlerini koparmadıkları ve koparmayı da düşünmedikleri

sonucuna varılmaktadır. Kurum bakımı sürecindeki bu ilişkiye ebeveynlerin yaşadıkları suçluluk duygusunun yansıdığı düşünülmektedir.

Her hafta her hafta, iki günde bi telefonla, her hafta. Hiç sektirmedim. Mümkün olduğu kadar gidiyom aliyom geliyom, işte beraber yatıyoz yiyoz içiyoz. Hava güzel olursa eğleniyoz... (Kayın, 35, E).

Ben her hafta alırım çocukları. İşte o yüzden diyorum ya param çocuklara gider (Çınar, 56, E).

İki haftada bi gidiyodum, baya bi masraflı oluyo benim için 30-40 milyona patlyo, uzak olduğu içinde 45 km (Kavak, 53, E).

Derinlemesine görüşmelerin ardından görüşmelerin dökümlerinin alındığı sırada ebeveynlerin çocukları ile kurumda yaptıkları ziyaretleri “görüş” olarak ifade ettikleri görülmüş ve bu kavramın üzerinde durulması gerektiği düşünülmüştür. Görüş kelimesinin TDK sözlüğünde (2017) beş farklı anlamda açıklandığı görülmektedir. Bunlardan birinin; ‘cezaevi ve hastanede birine yapılan ziyaret’ olduğu görülmektedir.

Sonra çocukların görüşü geldi ben dedim gidecem (Akasya, 35, K).

Çocuğumla görüşebiliyorum, haftasonları zaten görüş günü. Her ayın son cuması da eve iki gün izne alıyorum (Ardıç, 42, K).

Çocuklarının zorla –kurumsal bakımda olsalar da– kapatılmış olduklarını düşünmeleri ebeveynlerin sıklıkla cezaevleri için söylenen “görüş” kelimesini kullanmalarına etki etmiş olabilir.

Ebeveynlerin kurum bakımı sonrasında çocukları ile kurdukları ilişki oldukça dikkat çekicidir. Görüşülen ebeveynlerin tamamı çocukları ile iletişimini hiç koparmamış, nerdeyse tamamı da her hafta çocukları ile görüşmüştür. Ancak çocukların ebeveynleri ile yaşama istekleri, ne zaman gerçekleşeceğini sorgulamaları, kuruma yeniden dönme zamanları geldiğinde hırçınlaşmaları ebeveynlerin çocuklar ile görüşme sıklıklarında azalmaya neden olabilmektedir. Bunun nedeni ise ebeveynlerin bu durum ile baş etmekte zorlanmalarıdır.

Ebeveynlerin Hizmet Beklentileri

Hizmet Beklentileri başlığı altında ebeveynlerin, kurum bakımı öncesinde çocuklarını kurum bakımına vermek yerine kendilerine sunulabilecek hizmetler ve kurum bakımı sırasındaki hizmet beklentileri ile ilgili önerileri analiz edilmiştir.

Ebeveynler beklentilerini; (1) ekonomik destek alanların ihtiyacına göre ödeme yapılması, (2) konut veya kira yardımının kendileri için çözüm olabileceği ve en dikkat çekici olarak (3) devlet tarafından kontrol edilen ya da atanan bir bakıcı ile gündüz ve akşam bakımevi hizmeti olarak ifade etmiştir.

Devlet destekli bireysel bakım hizmetinin devletin; bir kurumda değil de kendi evlerinde ya da günün belirli saatlerinde bir bakımevinde çocuklarına bakmasının çocuklarının aynı zamanda kendileri ile kalmasını sağlayacağı, aile bütünlüğünün de bozulmamış olacağı belirtilmiştir. Bilson ve Cox (2007), çocukların yüksek yararı için kurum bakımına alternatif uygulamaların oluşturulması gerektiğini, bu uygulamaların da ancak toplumun doğru analiz edilmesi ve politika geliştirirken kullanılan bakış açısının değiştirilmesi ile yapılabileceğini savunmaktadır.

Ebeveynlerin farkında olduğu gibi, kurum bakımı çocukları psikolojik, gelişimsel ve etkileşimsel yönlerden olumsuz etkilemektedir (Kayira, 2016). Oysa tüm ailelerin potansiyel güçleri ve yetenekleri vardır. Eğer ailelerin güçlü yönlerini görmeye odaklanılırsa sahip oldukları güçleri, problemlerine odaklanılır ise problemleri görmek söz konusudur (DeFrain ve Asay, 2007). Bu araştırmada da ailelerin kendi sorunlarına buldukları çözümlerin, sorunu deneyimleyen bireyler olmalarından ötürü kayda değer olduğu düşünülmüştür. Ayrıntılı bir sorun betimlemesinden ziyade, olası güçlere ve çözümlere odaklanılmıştır. Ayrıca ebeveynlerin kendi sorunlarına çözüm önerisi sunmalarının onların güçlü bir yönü olduğu düşünülmüştür. Görüşülen ebeveynler, kurum bakımında çocukların tüm ihtiyaçlarının karşılandığının altını çizmekle beraber, çocukların ihtiyaç duydukları sevginin ancak kendi sevgileri olduğunu düşünmektedirler.

O zaman bana derdi ki, bi gündüz bakımevi olur, nebilyim bi yer olur.

Çocuklar orda kalır, annede gider cezasını paşa paşa çeker. Annem üç çocuğa birden bakamaz. Bakımevi olur nebilim bi bi şey olur. Yani gider çalışırdım (Ihlamur, 33, K).

Bu kadın sığınma evi yapmışlar, niye erkek sığınma evi çocuklarıyla beraber yapmadılar böyle. Bakın devletten Allah zeval vermesin, çok güzel bakıyo çocuklara. Tamam, sadece kadın sokakta kalmaz erkek de sokakta kalır. Eğer o zaman, öyle bi imkan olsaydı ben çocuklarımı vermezdim (Çınar, 56, E).

Şu anda yurttta her şeyi verebilirler, ama benim verdiğim sevgiyi veremezler (Akasya, 35, K).

Bunun dışında ise çocukları ile kurdukları iletişimde nasıl bir yol izlemeleri gerektiği ile ilgili eksiklikleri olduğunu ve bu yönde bir destek istediklerini ifade etmektedirler. Ebeveynler çocukları ve kendileri ile birebir iletişimde olan meslek elemanlarının tecrübeli ve duyarlı olmasını, çocukların bakım sorumluluğunu üstlenen bakım personelinin ise eğitilmiş ve çocuklar ile sevgi ile iletişim kurabilen kişiler olmasını beklemektedirler.

Gelecek Planları

Gelecek Planları başlığı altında ebeveynlerin gelecekte kendileri ve çocukları için hayalini kurdukları planları ortaya çıkmıştır.

Ebeveynler, kendileri ilgili gelecek planlarında muhakkak çocuklarına yer vermişler ve planlarını onlara odaklayarak yapmışlardır. Bundan sonraki yaşamları için evlilik planları olsa dahi önce çocuklarını düşündüklerini vurgulamışlardır.

Öyle evlilik üzerine falan planlarım yok ama çocuk oradan çıktıktan sonra evlenirim. Ben şimdi evlenirsem... Bana bakamıyordun niye evlendin, evleniyordun beni niye verdin... Bunun hesabını sorar. 18 yaşına gelip çıkınca da Allah alnımıza ne yazdıysa artık (Sandal, 37, E).

Ebeveynlerin çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra bazılarının yaşamlarında bekledikleri değişimleri gerçekleştiremedikleri ve gerçekleştirmek adına umutsuz oldukları görülürken bir kısmı gelecek planlarını daha umutlu ifadelerle aktarmaktadırlar. Ebeveynler, çocuklarının eğitim almalarını

oldukça önemsediklerini, bundan sonraki süreçte çocuklarının iyiliğini dikkate alarak bazı değişiklikler yapacaklarını ifade etmişlerdir.

Çocuklarıma güzel bi gelecek sunmak. Hani öyle maddi yönden değil ki. Zaten onu yapamam, hani ben elli sene çalışsam yapamam zaten. Kültür olarak hani okutma gibi bi şey öyle olabilir yani. Okusunlar, kendi hayatlarını kendileri kurtarsınlar (Ardıç, 25, K).

O çocukları 18 yaşına getirene kadar sağlıklı sıhhatli bi şekilde hayatta kalmayı hedefliyorum (Söğüt, 38, E)

Ben hayatta olduğum sürece her türlü desteğim çocuklarıma, ben oraya verip de bırakmıyorum. Onların takipçisiyim (Erguvan, 38, K).

En önemlisinin de ebeveynlerin çocuklarını asla bırakmayacaklarını dile getirmeleri olduğu düşünülmektedir. McSherry ve diğ. (2010), ailede var olan sorunlar birbirleri ile kıyaslandığında, bazılarının değiştirilmeye ve düzeltilmeye daha uygun olduğunu ifade eder. Yapılan görüşmelerde ebeveynlerin yeterli ve gerekli desteği aldıkları takdirde çocuklarını alma ihtimallerinin yüksek olduğu düşüncesi oluşmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde mikro, mezzo ve makro düzeylerde değerlendirilmiştir.

Mikro Düzey Sonuçlar

Mikro düzeyde öncelikle ebeveynlerin özellikleri ve kişisel yaşam deneyimleri değerlendirilmektedir. Aile sistemi içerisindeki ilişkilerde, ailenin karşılaştığı sorunlar ile baş etme düzeylerinde; üyelerin psikolojik, sosyal ve ekonomik özellikleri önemli olmaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşülen ebeveynlerin çoğunun ilkökul mezunu olduğu ve çalıştığı saptanmıştır.

Ebeveynler ile yapılan görüşmelere bakıldığında çocukların bakım sorununun ortaya çıkmasında çok büyük etkisi olsa da doğrudan ve tek başına ekonomik yoksunluğun sebep olmadığı şeklinde bir sonuç çıkarılabilir.

Ebeveynlerin çocuklarını çalışma süreleri içerisinde bir kreşe göndermek için yeterli gelirlerinin olmamasının yanı sıra sosyal çevrelerinde çocuklarının bakımı konusunda destek alabilecekleri güvenilir bir yakınlarının olmaması, sorunu daha derin hale getirmektedir.

Dikkat çeken bir diğer nokta, ebeveynlerin tümünün bir defa, bazılarının birden fazla defa boşanmayı deneyimlemiş olduklarıdır. Bu da aslında parçalanmış ailelerin çocuklarının korunma ihtiyacının daha fazla olduğuna ilişkin görüşü destekler niteliktedir.

Ebeveynler, içinde buldukları sosyal çevre ve –toplumsal cinsiyetçi– kültürün etkisi ile oluşan anne-babalık algılarından dolayı, çocuklarını kurum bakımına verdikten sonra kendilerini çocukları ile ilgili konularda yetersiz hissetmekte ve olanlardan kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Çünkü ebeveynler, kendilerine biçtikleri rolü yerine getiremediklerini, çocukları için yeterince fedakar/güçlü anne ve babalar olmadıklarını düşünmektedirler. Özellikle erkekler, cinsiyetleri yüzünden ebeveynlik rolünü yerine getirmekte yetersiz olduklarını vurgulamışlardır.

Ebeveynler, çocuklarını kurum bakımına vermeyi bir kayıp olarak algılamışlardır. Yas sürecinde kişi kayıp sonrası başkalarından da koptuğunu hissetme, yaşamın kaybedilen kişi olmaksızın anlamsız olduğu düşüncesi, kaybedilen kişi ile olmak için yaşamaya devam etme isteği gibi bazı tepkiler vermektedirler (Ghesquiere, Haidar ve Shear, 2011). Kurum bakımına verdikten sonra ise kayıp sonrası yas sürecinde görülen tepkiler vermişlerdir. Yas sürecinde verilen tepkiler, yalnızca bir ölümün ardından verilmemekte, kişiler sevdikleri, değer verdikleri bireylerden herhangi bir sebeple ayrılmak zorunda kaldıklarında da görülebilmektedir.

Kurum bakımı ile rahatlama yaşayan ebeveynlerin rahatlama duygusu, kurum bakımı öncesinde yüklendikleri sorumluluğu paylaşabilecek sosyal destek mekanizmalarından yoksunluklarını göstermektedir.

Mezzo Düzey Sonuçlar

Mezzo düzey değerlendirme ebeveynlerin etkileşimleri ile ilgilidir. Görüşmeler sırasında ebeveynler, sıklıkla çocukların kendilerine ait olduğunu,

geri alacaklarını belirtmiş, kurumdaki uygulamalardan kendi hakimiyetlerini kayb ettikleri düşüncesi ile rahatsızlık duydukları anlaşılmıştır. Bu da ebeveynlerin çocukları ile aralarındaki ilişkiyi, ebeveyn olmaktan doğan hak ve sorumluluklarını sürdürme isteğini ortaya koymaktadır. Bu durum ebeveynlerin içsel motivasyonlarını ortaya koyan güçlü yanlarıdır.

Çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin öncelikli hedefinin uygun ortamın (ekonomik durumun iyileşmesi, destekleyici bir aile ortamının sağlanması) sağlanmasının ardından çocuklarını almak olduğu görülmüştür. Gelecek planları içinde çocukları hep vardır.

Ebeveynlerin; çocukları başta olmak üzere diğer ebeveyn, eş, kök aile, akraba, kardeş ve bu sistemler arasındaki ilişkileri ile komşuluk ilişkileri ve ebeveynlerin aldıkları formel destekler kapsamında ulaşılan sonuçlar mezzo düzeyde değerlendirilmiştir. Kurum bakımı talep edilmeden önceki sürece gidilecek olursa, ebeveynler için bu süreçte sosyal çevreleri ile kurdukları iletişimin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Çünkü ebeveynlerin tamamının çocuklarını kurum bakımına verme nedenleri hem yakın çevresinden doğrudan bir sosyal destek görmüyor olmaları hem de yakın çevresindeki sistemler arasındaki ilişkinin ebeveynlere olumlu bir destek sunmuyor olması ile bağlantılıdır. Ebeveynlerin tüm ebeveynlik sorumluluklarını diğer ebeveyn ile paylaşmaksızın üstlenmelerinin yanında kardeş, kök aile, akraba desteği de oldukça sınırlıdır.

Ebeveynlerin genel olarak algıladıkları tek desteğin duygusal destek olduğu, bunun da belirli bir zamanda, belirli koşullara bağlı şekilde sağlandığı, anlaşılmaktadır. Aslında alınan sosyal destek ile algılanan sosyal destek birbiri ile uyuşmamaktadır. Ebeveynlerin çocukları için kurum bakımı talep etmeden önce; yaşadıkları konutun fiziksel koşulları ve kira ödemelerinde, çocuklara yeterli beslenme, güvenli çevre sunma ve çalışırken çocukların bakımını sağlama konusunda zorluklar yaşadıkları, ayrıca yalnız kadın/yalnız erkek olmaktan kaynaklı çevreleri tarafından kısıtlı iletişim kurulan, yardım edildiğinde mahalle baskısına maruz kalan aileler oldukları anlaşılmıştır. Görüşülen ebeveynler için sosyal çevre bir sosyal destek kaynağı olmaktan ziyade kimi zaman güçsüzleştirici durumları içermiştir.

Boşanmış ve diğer ebeveyn tarafından gereken sorumluluğun yerine getirilmediği ailelerde anne ya da baba; çocuk bakımı, ev işleri yapma, zaman yönetimi, gelir sağlama, çalışma yaşamına uyum sağlama gibi pek çok konuyu kontrol etmeye çalışmakta ve zorluk yaşamaktadır. Bu durum ebeveynlere psikolojik iyilik hallerini geri planda tutma zorunluluğu getirmektedir. Ebeveynlerin bu süreçte en çok ihtiyaç duydukları sosyal desteğin –doğrudan çocuk bakımı ya da maddi destek gibi somut olarak görülebilen–araçsal destek olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynlerden bazıları; danışmanlık tedbiri, sosyal ve ekonomik destek, belediyelerden gıda-yakacak yardımı gibi destekler aldıklarını belirtirken bazıları bu türden destekler almamıştır. Sosyal desteğin bireyin talep ettiği zamanda ve bireyin beklediği nitelik ve nicelikte olması, birey için gerçek bir sosyal destek algısını beraberinde getirmektedir. Ancak sunulan bu araçsal destekler birey için yeterli niceliğe ve niteliğe sahip olmadığından süreç ebeveynleri çocuklarını kurum bakımına vermeye götürmüştür.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri de ebeveynlerin çocuklarının içerisinde seçim yaparak bir veya birkaçını kurum bakımına vermek zorunda kalmalarıdır. Bu seçime sebep olan faktör, ebeveynin kendi kök ailesi, eski eşi, eski eşinin kök ailesi, yeni eşi, yeni eşinin kök ailesi gibi sistemler ya da bu sistemler arasındaki ilişkiler tarafından karşılanan ya da karşılanmayan sosyal destek ihtiyacı ile bağlantılıdır.

Ebeveynler tarafından beklenen sosyal desteğin karşılık bulmamasından kaynaklı olarak yoğun hayal kırıklığı yaşadıkları ve sonucunda da yalnızlık duyguları hissettikleri ortaya çıkmıştır. Segrin ve Passalacqua (2010) yalnızlık duygusunun yakın ilişki kurulan bireylerin bulunmaması ya da eksikliği ile önemli derecede ilişkili olduğunu aktarmaktadır. Bu sebepler ile ebeveynlerin yaşamlarını çocukları ile olan ilişkilerine bağladıkları düşünülmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarına değer verdikleri, onları önemsedikleri yapılan görüşmelerde net bir şekilde hissedilmiştir. Ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerini koparmadıkları, hatta pek çoğunun her hafta ya kurumun izni ile çocuğu evine götürmek üzere aldığı ya da kuruma giderek çocuk ile görüştüğü,

bunun dışında telefonla da aradıkları, çocukları ile daha seyrek görüşmelerin de ekonomik ya da iş ile ilgili sorunlardan dolayı seyrek görüşebildikleri anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, her zaman, ebeveynlerin, çocuklarının kurum bakımında olması, onları sevmedikleri, değer vermedikleri, düşünmedikleri ve onlara karşı sorumluluk hissetmedikleri anlamına gelmemektedir. Bu durum ayrıca ebeveynlerin çocukları ile iletişimi sürdürmeye çabaladıklarını göstermektedir.

Ebeveynler için çocuklarını kurum bakımına verme bir dönüm noktası olarak hayatlarını etkilemektedir. Çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra ebeveynler, kurdukları tüm ilişkileri gözden geçirmiş, sorgulamış ve ihtiyaç duyduklarında alamadıkları destek kaynakları ile iletişimlerini de sürdürmeme kararı almışlardır. Bu durumun yaşadıkları hayal kırıklığı ve yalnız olduklarını hissetmeleri ile ilgili olduğu düşünülebilir.

Ebeveynlerin, yararlandıkları koruyucu, destekleyici tedbirler, sosyal ve ekonomik destek gibi hizmetler de formel sosyal destek kaynakları olmakla beraber sorunların çözümü konusunda ya geçici işlevi olduğu ya da işlevsiz olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni ise, bahsedilen ebeveynlerin enformel destek kaynaklarının neredeyse hiçbirinin ebeveynlerin ihtiyaçlarına cevap vermemesi, bununla bağlantılı olarak yaşanan ekonomik, sosyal, psikolojik sorunların baş edilemez hale gelmesi ve bu hizmetlerin de durum oldukça karmaşık hale geldikten sonra yalnızca belirli standartlarda uygulanmaya çalışılması gösterilebilir. Her aile kendine özgü bir yapıya sahiptir, dolayısıyla standartlaşmış uygulamalar, hepsi için aynı sonuçları doğurmayacaktır.

Makro Düzey Sonuçlar

Makro düzey değerlendirmenin odağı ebeveynlerin deneyimlerinin toplumsal bağlamıdır. Anne ve baba olmaya toplumda atfedilen değerler bireylere de sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar her zaman bireyler tarafından üstesinden gelinebilen sorumluluklar değildir. Sosyal roller ile yetişen bireyler, çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynler hakkında da oldukça olumsuz yargılara sahip olmaktadır. Çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin kendilerinin de bu yargılara

sahip oldukları çoğunlukla göz ardı edilir. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından bir tanesi, çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin kendilerine yönelik algılarının başkalarının onlara yönelik algıları ile benzerlik taşımasıdır.

Oysa ki Welbourne'a göre ebeveynler çocuklarına yeterli bakımı sağlayamasa bile bu her zaman onları sevmedikleri anlamına gelmez, ebeveynler zamanlarının ve enerjilerinin çoğunu çocuklarını düşünmeye adayabilirler (2012).

Ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, farklı olan ya da toplum tarafından kabul görmeyen eylemleri olan anne/babanın ve çocuğun toplumdan dışlandığı, onlar için sunulan destek ve hizmetlerin daha sınırlı olduğu görüldü. Eko-sistem yaklaşımında makro düzey; ekonomik yapıları, kültürü, değerleri, sosyal politikayı içerisinde bulunduran sistemin en dış katmanıdır. Bu noktadan bakıldığında, ebeveynlere yönelik hizmetlerin eksikliğinde kültürün, politikaların, ekonominin ve değerlerin etkisi yadsınamaz. Bu kişileri hem toplum kendi içerisinde dışlamakta hem de hizmetlerden yararlanma durumları daha sınırlı olmaktadır. Sunulan hizmetlerin; toplumun kültürel değerlerinden etkilenmediğini söylemek mümkün değildir. Hizmetlerin bireylerin öznel şartlarına uygun olmaktan öte çoğunluğun standartlarını taşıdığı görülmektedir.

Ebeveynler, saatleri uygun olmadığından yararlanamadıkları kreş hizmetlerinin düzenlenmesinin, kadınlara sağlanan konuk evi hizmetine benzer bir hizmetin erkekler için de geliştirilmesinin, çocuk bakımının ya da çocuk bakımının sağlanması için gereken ekonomik kaynakların sağlanmasının, ekonomik desteğin ihtiyaca göre olmasının ve en önemlisi çocuklarına kendileri bakabilmeleri için gereken hizmetlerin sağlanmasını talep etmektedirler. Sonuç olarak ebeveynlerin en çok desteğe ihtiyaç duyduğu alanlar; çocuk bakımı, maddi konular ve zaman yönetimi olmuştur.

Bununla beraber ebeveynlerin, kurum bakımına ilişkin hizmet beklentileri; çocukları ile kuracakları iletişim konusunda profesyonel destek sağlanması ve yine çocuklarını ve kendilerini oldukça etkileyen birebir iletişimde oldukları

meslek elemanlarının tecrübesi, ilgisi ve en önemlisi sevgisi olmaktadır. Buna ebeveynlerin ek olarak çocuklar ile ilgilenen bakıcı personelin eğitimi konusunda beklentileri yer almıştır.

Öneriler

ASPB Faaliyet Raporları (2015 ve 2016), Türkiye’de kurum bakımına alınan çocukların sayısının arttığını göstermektedir. Çocukların korunma ihtiyacı, önemli bir sosyal soru olarak halen gündemdedir. Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynlerin bu kararı vermeden önceki süreçte yaşam deneyimlerine bakıldığında ekonomik yoksunluğun çocukların kurum bakımına verilmesinde tek başına bir unsur olmamasının yanında, bu süreçteki önemli bir neden olduğunu söylemek yanlış değildir. Bu doğrultuda, sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelerin her birinin farklı miktarda ekonomik desteğe ihtiyaç duyduğu düşünülerek her bir aile ile ailelerin ihtiyaçlarının tespiti yapılarak yapılacak olan ödemelerin miktarı ve ne kadar süre ile ödeneceği aile üyeleri ile ortak bir çalışmanın sonunda belirlenebilir. Ortaya çıkacak sonuç hâlihazırda ödenen miktardan az veya fazla olabilir, miktarın belirlenmesine ailenin koşulları yön verecektir. Bununla beraber ekonomik desteğin kriz durumlarında bireylerin yaşamlarındaki zorlu dönemleri atlatalmaları için verilen geçici bir çözüm olduğu göz önüne alınır ise sosyal boyutu ile ilgili çalışmalar yapmak müracaatçıların güçlenmelerini sağlayarak onları ekonomik desteğe bağımlı kılınmasının önüne geçilmesini sağlayabilir.

Ebeveynler için önemli bir diğer konu, çocukların bakımı konusunda yaşadıkları zorluklardır. Aslında, çocuklarına karşı herhangi bir kötü muamelede bulunmayan, çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü tehlikeye atacak bir ortam yaratmayan ve yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı olarak çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler için ara çözümlere ihtiyaç vardır. Ücretsiz kreş kontenjanının artırılması, daha büyük yaş grubundaki çocuklar için okul saatleri öncesi ya da sonrası bakım sağlayan, çocukların kaliteli zaman geçirmesini sağlayan merkezler ile

aileler arasında bağlantı kurulması, benzer durumdaki ebeveynlerin çocukları için ebeveynlerin çalışma saatlerine uygun şekilde bu hizmetlerin geliştirilip yaygınlaştırılmasıdır. Ebeveynlerin çalışma saatlerinin işverenler tarafından çocuklarının bakımını sağlayabilecekleri şekilde düzenlenmesinin sağlanması ebeveynler ve çocuklar için yararlı sonuçlar doğuracaktır. Ayrıca ebeveynlerin çalışma saatlerine uygun olarak gece bakımını sağlayacak gece bakımevleri gibi hizmetlerin geliştirilmesinin, çocukların ebeveynleri tarafından bakılabilmeleri ihtimalini artıracığı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin psikolojik desteğe ve çocuk bakımı konusunda yönlendirilmeye ihtiyacı vardır. Ebeveynlere sunulan hizmetlerin hem araçsal boyutta hem de duygusal ve bilgisel boyutta olması onların stresini azaltacak ve baş etme kapasitesini artıracaktır. Tek yönlü olarak sadece ekonomik destek veya danışmanlık hizmeti sunmak, hem gereksinimlerin giderilmesi, hem de ebeveynlerin sorunlar ile baş edebilmesi noktasında yetersizdir.

Çocukların kurum bakımına alınmasından önce koruyucu önleyici çalışmaların yapılması gereken en önemli kurumlardan biri Milli Eğitim Bakanlığıdır. Uygulamada en sık karşılaşılan durum okullar tarafından ailelerin yaşadığı sorunlar hakkında neler yapılabileceğinin bilinmemesi ve gerekli bildirim aileler için çok geç olduğu zamanlarda yapılmasıdır. Okullarda da sosyal hizmet uzmanlarının istihdamının sağlanması, sosyal hizmet profesyonelleri için çocuklara kolaylıkla temas edebilen bir konum oluşturacaktır. Bu kurumda çalışan sosyal hizmet uzmanları; risk analizleri, aileler ile birebir yapılacak çalışmalar, ailelerin güçlendirilmesi için formal ve enformel kaynakları harekete geçirme gibi çalışmalar yürütebilirler.

Çocuk koruma sistemi sorunlar ortaya çıktıktan sonra müdahale eden bir mekanizma yerine önleyici çalışmalar yürüten bir özellikte olmalıdır. Bu da çocuklara yönelik risk durumlarının önceden analiz edilmesi ve gereken önlemlerin alınması şeklinde tasarlanabilir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (2005) içerisinde yer alan koruyucu destekleyici tedbirlerden danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirleri bakım tedbirinin öncesinde uygulanan ve önleyici çalışmaların yürütülmesi beklenen

tedbirlerdir. Bu tedbirlerin hangi kurumlar tarafından uygulanacağına ilişkin gerekli yasal düzenlemeler de mevcuttur. Koruyucu destekleyici bu tedbirlerin hakkı ile uygulanması, bu tedbirlerin uygulayıcı kurumlar arasında işbirliği ile ve koordineli bir şekilde yürütülmesi, sorunların çözümünde işlevsel olacaktır.

Çocuk koruma sistemi; farklı kurumlar arasında; eşgüdüm ve işbirliği sağlanarak, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunularak, birlikte hareket edilerek ve belirlenecek risklere yönelik yapılacak çalışmalarda öncelik sıralaması yapılarak yürütülecek çalışmaları içermelidir. Çocukların korunması için yürütülen hizmetler her kurumun kendi özelinde ayrı ayrı yürütülmesi yerine uyum içerisinde ve kurumlar tarafından beraber planlanarak uygulanmalıdır. Böylece tedbirlerin daha işlevsel olması sağlanabilecektir.

Çocuk koruma alanında koruyucu destekleyici tedbirlerin uygulanmasından sorumlu kurumların koordinasyonları merkezi, il ve ilçe düzeylerinde koordinasyon kurulları tarafından takip edilmekte olduğundan bu kurulların zamanında toplanması ve yukarıda belirtilen ilkeler ile çalışması oldukça önemlidir. Çocukların risklerden korunmaları için öncelikle buldukları yerdeki risk durumlarının ortadan kaldırılması hedeflenmeli, bunun için de en başta aile, okul, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri ve diğer ilgili tüm kurumlar ile sivil toplum kuruluşları ve bütün toplumun sorumluluk alması gerekmektedir.

Çocuklarını kurum bakımına verme seçeneğini değerlendirebilecek kadar zor durumda olan ebeveynlere yönelik hizmetler standart uygulamalardan uzak ve esnek olmalıdır. Bireylerin ve ailelerin içerisinde buldukları duruma özgü şekillenebilmeye uygun olmalıdır. Ancak bu şekilde bu denli hayati bir mesele için çıkış yolları bulunabilecektir.

Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeyi bir kayıp olarak algılayarak yas sürecini deneyimledikleri görülmüştür. Bu nedenle çocukları aileden ayrıldıktan sonra ebeveynler ile yapılacak psikososyal destek çalışmaları önceliklidir. Meslek elemanları tarafından ailelere ve çocuklara; çocukların kalacakları mekanın fiziksel koşulları, imkanları, ebeveynlerin çocukları ne zaman ve ne şekilde görebilecekleri ve kurum bakımının kurallarına ilişkin ayrıntılı bilgi verilmelidir. Kuruma

gelindiğinde aileleri kimin karşılayacağı, kurumun nasıl tanıtılacağı, ebeveynler ile yapılacak olan görüşmeler planlanmalı ve her bir çocuk için gerçekleştirilmelidir.

Lietz (2011) yapmış olduğu niteliksel araştırmada ebeveynlerin çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra yararlandıkları hizmetlerin bulunduğunu (ekonomik, sosyal, psikolojik) bunun da onlara yakınlarından aldıkları sosyal destek kadar etkili şekilde yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde çocukları kurum bakımına alınan ailelere yönelik herhangi bir iyileştirici çalışma bulunmamakta çoğu zaman ise çocuklardan dolayı yararlandıkları hizmetler de son bulmaktadır. Ancak araştırma kapsamında görüşülen ebeveynlerin yaşam deneyimlerine bakıldığında ebeveynlerin kurum bakımı öncesindeki mevcut sorunlar ile mücadelelerine devam ettikleri yönündedir.

Sosyal hizmet kurumlarının amacı, bu özellikteki aileler ile gerekli çalışmaları en hızlı şekilde tamamlayarak çocukları ailelerinin yanına döndürmek olmalıdır. Korunma altına alınan çocukların aileleri hakkında belirli aralıklar ile sosyal inceleme yapıldığı bilinmektedir. Ancak burada önemli olan ailelerin yeniden işlevsel hale getirilmesi ve çocukların mümkün olan en kısa sürede ailesinin yanına döndürülmesinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda izlenecek yol şu şekilde olmalıdır: öncelikle ebeveynler ile kayıp ve yas sürecine yönelik psikolojik iyilik hallerini sağlamak üzere çalışmalar yapılmalıdır. Ardından ailenin hangi işlevlerini yerine getiremez halde olduğu, nelere ihtiyaç duyduğu zaten öncesinde yapılan sosyal incelemede tespit edilmiş durumda olduğundan, bu ihtiyaçlara yönelik hizmetler ve toplumsal kaynaklar ile ebeveynleri buluşturacak planlı müdahale süreci uygulamaya konulmalıdır. Bu şekilde bir uygulama yürütülerek çocukların da kurum bakımında mümkün olan en kısa sürede ve kurum bakımı deneyiminden en az olumsuz etki ile ayrılması sağlanabilir.

Kuruluş içerisinde gerçekleşen görüşmeleri ebeveynlerin görüş olarak nitelendikleri göz önüne alınacak olursa, hem çocuklar hem de ebeveynler için bu görüşmelerin daha sıcak ve samimi bir ortamda gerçekleşebilmesinin sağlanması için görüşme zamanları özel olarak planlanmalı ve görüşme mekanları özenle tasarlanmalıdır.

Çocukların kurum bakımında mümkün olan en kısa sürede kalmalarının sağlanması için yararlandırılacakları hizmetlerin, yapılacak olan çalışmaların adım adım planlanması, buna yönelik kurumsal hizmetlerin şekillenmesinin sağlanması için söz konusu aileler ile çalışma rehberi oluşturulabilir. Bu şekilde çocuklarına karşı herhangi bir kötü muamelede bulunmayan yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı çocuklarından ayrı kalmak zorunda olan ebeveynlerin çocuklarının kurum bakımına alındıktan sonra uzun süreler kurumda kalmasının önüne geçilebilecek, yeniden kendi ailesinin yanında kalması sağlanabilecektir.

Toplumun çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlere yönelik olumsuz algılarının bulunabileceği göz önüne alınırsa ve meslek elemanlarının da bu toplumun birer bireyi olduğu düşünüldüğünde bahsedilen algıdan etkilenmeleri muhtemeldir. Ancak bütün bu yargılardan bağımsız olarak çalışılması gerekir. Meslek elemanları, toplumun, çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynlere yönelik sahip olduğu; yetersiz, bencil ve sorumsuz vb. ebeveyn algısından bir profesyonel olarak ne derece etkilendiğinin farkında olmalıdır. müracaatçı ile önyargısız iletişim kurmaya ve müracaatçıyı anlamaya çalışmalıdır.

Eko-sistem yaklaşımı, sosyal hizmet uygulamalarının niteliğini arttırması açısından değerlendirme süreçlerinde önemli bir yeri olan ve sıklıkla kullanılan bir yaklaşımdır. Bireyleri, aileleri ve yaşadıkları sorunlarını tek bir açıdan değerlendirmenin ötesinde çoklu düzeylerde değerlendirme ve müdahale yapma olanağı sunan bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda, uygulayıcılar yapacağı değerlendirmelerde çalıştığı sistemi; mikro, mezzo ve makro olmak üzere bütün düzeylerde ele almanın, sorunu etkileyen tüm süreçleri bu şekilde tespit etmenin gücünün farkında olmalıdır. Bu şekilde hazırlanacak bir müdahale planı ve ailenin ihtiyaç duyduğu toplumsal kaynaklar ile kurulacak bağlantı, sorunları çözmeye işlevsel olabileceği gibi, çocukların kurum bakımına alınması durumunda da sonrasında yapılması gereken çalışmalara ilişkin bir bilgi temeli oluşturacaktır.

Çocukları için kurum bakımı talep eden ebeveynlere yönelik hizmetlerin belirlenmesinin esnek müdahale planları yapılabilmesine izin veren bir

sistem içerisinde yapılanması gerekmektedir. Bu şekilde her bir ailenin gereksinimlerine uygun müdahaleler geliştirilebilecektir. Çocuk koruma sisteminin bu yönde değişebilmesi için meslek elemanlarının çaba sarf etmesi, özellikle alanda çalışan profesyonellerin eksikliklere dikkat çekmesi gereklidir.

Kaynakça

- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25876, 15.07.2005
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu. (2014). http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu. (2015). <http://www.aile.gov.tr/data/56d469a8369dc56f90d98bbd/2015%20Y%C4%B1%C4%B1%20Bakan%C4%B1k%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu. (2016). <http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- Albrecht, T. L., ve Goldsmith, D. J. (2003). Social support, social networks, and Health. T. L. Thompson, A. M. Dorsey, K. I. Miller, & R. Parrott içinde, Handbook of Health Communication (s. 263-284). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- ASAGEM. (2011). Tek Ebeveynli Aileler. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Bempah, K. O. (2010). The Wellbeing of Children: A new approach for improving. New York: Taylor&Francis Group.
- Bilson, A., ve Cox, P. (2007). Caring About Poverty. Journal of Children and Poverty, 37-55.
- Boer, C. D., ve Coady, N. (2006). Good Helping Relationships in Child Welfare: Learning From Stories of Success. Child and Family Socşal Work, 32-42.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. International Encyclopedia of Education, 37-43
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri (3. b.). (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Collins, D., Jordan, C., ve Coleman, H. (2013). An Introduction to Family Social Work. Jon-David Hague.
- Curley, A. M. (2010). Relocating the Poor: Social Capital and Neighbourhood Resources. Journal of Urban Affairs, 79-103.
- DeFrain, J., ve Asay, S. M. (2007). Strong Families Around the World. Marriage & Family Review, 1-10.
- Forward, S., ve Buck, C. (2015). Zor Bir Ailede Büyüme. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ghesquiere, A., Haidar, Y. M., ve Shear, M. K. (2011). Risks for Complicated Grief in Family Caregivers. *Journal of Social Work in End-of-Life & Palliative Care*, 216-240.
- Gladow, N. W., ve Ray, M. P. (1986). The Impact of Informal Support Systems on the Well Being of Low Income Single Parents. *Family Relations*, 113-123.
- İlerisoy, M. (2012). Aile Sistemleri kuramı Çerçevesinde İnfertilite Tedavisi Gören Ailelerde Aile Yaşam Döngüsünün Nitel Yöntemlerle Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi.
- Kayira, T. (2016). Fundamentals For Effective Monitoring of Childcare. *Commonwealth Law Bulletin*, 105-124.
- Kılıç, A. Z. (2013). Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Çocuk Yetiştirmeye Etkileri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Lietz, C. A., Lacasse, J. R., ve Cacciatore, J. (2011). Social Support in Family Reunification: A Qualitative Study. *Journal of Family Social Work*, 3-20.
- Lindemann, E. (1944). The Symptomatology and Management of Acute Grief. *American Journal of Psychiatry*, 141-148.
- McCubbin, J. A., Futrell, E. A., Thompson, E. A., ve Thompson, A. I. (1998). *Resilient Families in an Ethnic And Cultural Context*. Thousand Oaks, California.
- McSherry, D., Weatherall, K., Malet, M. F., Emma, Larkin, ve Kelly, G. (2010). Who goes where? Examining young children's pathways through care in Northern Ireland. *Adoption & Fostering*, 23-37.
- Morrice, R. A. (1998). *An Ecological Approach To School Social Work With Adolescents From Vulnerable Families*. Canada.
- Özbesler, C., ve Bulut, I. (2013). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleri ile Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, 98-107.
- Schofield, G., Moldestad, B., jer, I. H., Ward, E., Skilbred, D., Young, J., ve Havik, T. (2011). Managing loss and a threatened identity: experiences of parents of children growing up in foster care, theperspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social Work*, 74-92.
- Segrin, C., ve Passalacqua, S. A. (2010). Functions of Loneliness, Social Support, HealthBehaviors, and Stress in Association With Poor Health. *Health Communication*, 312-322.

- Simon, J. B., Murphy, J. J., ve Smith, S. M. (2005). Understanding and Fostering Family Resilience. *The Family Journal*, 427-436.
- Şenelmiş, H. (2006). Ankara Üniversitesi Kriz Merkezine Başvuran Yas Olguları Üzerine Bir Çalışma. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Türk Dil Kurumu Web Sayfası
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=140534 Erişim Tarihi : 27.02.2017
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 29-56.
- Welbourne, P. (2012). *Social Work with Children and Families Developing advanced practice*. New York: Routledge.
- Worden, J. W. (2008). *Grief Counselin and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Practitioner*. Springer Publishing Company.